

könyv
könyvtár
könyvtáros

2003
szeptember

Szent István ünnepe alkalmából
a Magyar Köztársaság elnöke, *Mádl Ferenc* megbízásából
Hiller István kulturális miniszter

a MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJÉVEL
tüntette ki
dr. Ambrus Zoltánt,
a Békés megyei Könyvtár igazgatóját;

PAULER GYULA-díjat adományozott
dr. Szögi Lászlónak,
az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár főigazgatójának;

SZÉCHÉNYI FERENC-díjat adományozott
dr. Borsa Gedeonnak, az OSZK tudományok kutatójának,
dr. Máder Bélának, a Szegedi Egyetemi Könyvtár főigazgatójának
és *dr. Szabó Sándornak,* az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar főiskolai
docensének;

SZINNYEI JÓZSEF-díjat adományozott
Bertalanné Kovács Piroskának, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei
Verseghy Ferenc Könyvtár igazgatójának;
dr. Egyházi Tibornénak, a Veszprémi Egyetemi Könyvtár
szakmai vezetőjének,
Engel Tibornak, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
igazgatójának,
Gádor Ágnesnek, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtára
igazgatóhelyettesének,
Herczigné Mlakár Erzsébetnek, a József Attila Megyei Könyvtár
igazgatóhelyettesének
és *Rády Ferencnek,* az OSZK általános főigazgató-helyettesének;

WLASSICS GYULA-díjat adományozott
Lengyel Lászlóné ny. könyvtárigazgatónak,
a Területi Művelődési Intézmények Egyesülete
irodavezetőjének.

**Kitüntetett kollégáinkra büszkék vagyunk,
kitüntetésekhez gratulálunk!**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

12. évfolyam 9. szám

2003. szeptember

Tartalom

Könyvtárpolitika

Pegán Anita–Vajda Kornél: A könyvtár – kapu a világra	3
Fogyatékkal élő emberek a közkönyvtárakban – követelmények és lehetőségek az információs technológia társadalmában	8
Skaliczki Judit: A fogyatékkal élők integrálásáért.....	10
Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	14

Fórum

Van-e a könyvtártudománynak hermeneutikája?	16
---	----

Műhelykérdések

Moldován István: MEK fejlesztések 2002–2003-ban	24
--	----

História

Pogányné Rózsa Gabriella: Klas August Linderfelt és „eklektikus” katalógizálási szabályzata	30
Fogarassy Miklós: Ködképek egy könyvtáros múltjából	42

Perszonália

Bartos Éva: Meghalt Kiss Jenő (1933–2003)	48
--	----

Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Bécsi képeslapok	50
--	----

Könyv

A Pest Megyei Könyvtár 50 éve	54
Helyismereti könyvtárosok IX. országos tanácskozása	57

From the contents

Anita Pegán-Kornél Vajda: The 35th Annual Conference of the Association of Hungarian Librarians in Nagykanizsa (3);
Judit Skaliczki: For the integration of the disadvantaged. Library politics, the opportunities and obligations of librarians (10)

Cikkeink szerzői

Bartos Éva, a Könyvtári Intézet osztályvezetője, *Fogarassy Miklós*, könyvtáros, esszéíró, kritikus; *Moldován István*, az OSZK osztályvezetője; *Pátrovics Péter*, az ELTE oktatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Pogányiné Rózsa Gabriella*, az ELTE oktatója; *Skaliczki Judit*, a NKÖM Könyvtári Osztály vezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

A könyvtár – kapu a világra

Annak rendje és módja szerint, amiként azt már régóta, igen régóta megszokhattuk és megszerethettük, ezidén is sor került a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Vándorgyűlésére. Rekkenő hőségben, embert, szellemet próbáló kánikulában zajlott le a 35. Vándorgyűlés, augusztus 14–16-án, Nagykanizsán. A helyszín megválasztása roppant szerencsésnek bizonyult, több okból is. A résztvevők nemcsak megcsodálhattak egy valóban korszerű, minden mai igényt kielégítő városi könyvtárat, de mintegy benne is élhettek. Ellentétben ugyanis oly sok vándorgyűlési helyszínnel, a kanizsai esemény, pontosabban eseménysorozat minden fontos etapjának (no persze a kirándulások kivételével) a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár adott helyet. Így a résztvevők belakhatták a könyvtár tereit, használat közben ismerkedhettek meg vele. Egészen másként hangzottak így azok az előadások, beszámolók, amelyek a könyvtár bemutatását célozták: nem valami távoliról, még nem ismertről, az előadások, beszámolók szavai alapján elképzelendőről szóltak, hanem mintegy csak megfogalmazták, szavakba öntötték, történelmi távlatba helyezték a szem előtt lévőt, a corps à corps megtapasztaltat. És a nagykanizsaiak éltek ezzel a jogos (a szervezés és a vendéglátás által megszenvedett, kikínlódott, kiérdemelt) előnnyel. Valahogy úgy tudták adni magukat, hogy azt talán tanítani lehetne, kellene. És ez – az adott esetben, épp e Vándorgyűlés kapcsán – több mint a helyén volt. Hisz a Vándorgyűlés egyik, ha nem legfontosabb témája épp az volt, miként szerepeljen a könyvtár a „világ szemében”, hogyan mutassa meg és fel magát, hogyan tárja a szélesebb nyilvánosság elé értékeit, kincseit, hasznait, használhatóságait, hogyan „adja el önmagát” stb. Pompás gyakorlati (és persze elméletileg is alátámasztott, szavakba, előadásokba, bemutatókba öntött) megoldást nyújtottak így a házigazdák. Valóban paradigmatis érvényű volt szereplésük – ebben a vonatkozásban is.

A kanizsaiak ügyeltek arra is, hogy a könyvtárral együtt, annak mintegy szervesen testeként (dehogyan is volt az szervesen) közvetlen és távolabbi környezetüket is felmutassák. Nem egyszerűen valamiféle couleur locallel kísérleteztek, hanem annál sokkal mélyebb megoldásokat választottak. Egyetlen ilyen elemet, bizonyosan a legérdekesebbet és leglátványosabbat, egyúttal azonban szimbolikus sugárzását is emelnénk itt ki. Kanizsán szokássá, közkedveltté vált a gólyalábazás. Nos, a résztvevőknek, eleinte csak a kalandorabb hajlamúaknak, később szinte mindenkinek, módja volt arra, hogy maga is gólyalábakra álljon, gólyalábakon tegyen lépéseket. Nagyszerű multság, de több is annál. Amiként a könyvtári helyszín beavatta a résztvevőket a témába, akként a gólyalábazás kanizsaiakká tette őket, legalább a Vándorgyűlés óráira, napjaira. Nem véletlen, hogy a Vándorgyűlés logójába is egy gólyalábazó figura került. Egy gólyalábakon roppant szilárdul álló figura sziluetttje látható a logón, egy – bizonyosan – könyvtáros figurája, aki kimagaslik a tájból, környezetből, hatalmas tere-numot fog, foghat át pillantása. Szinte Goethe Faustjának toronyőre juthat az ember eszébe: zum sehen geboren, zum schauen gestellt. És

erről a figuráról nem tudható, hogy nő-é, avagy férfiú (feministák és antifeministák egyaránt kapaszkodó, támadási felület nélkül maradtak). Igen szép logó, immáron örökre Kanizsára fog emlékeztetni.

Említettük, hogy a gólyalábnak, a gólyalábazásnak szimbolikus sugárzása is volt. Nos, valóban. A Vándorgyűlés tárgya ezúttal nem valamiféle speciális, igaz sok oldalról megközelíthető, számos aspektust felvillantó, de mégiscsak egyetlen téma kifejtése, pertraktálása volt. Már maga a cím (*A könyvtár – kapu a világra*) is a tágasságot, a teljességet sugallta, és ehhez a teljességhez, tágassághoz képest alakultak azután az egyes szekciók előadásai, vitái, témái is. Érdekes a Vándorgyűlés előzetesében közzétett, közvetlenül a logó alatt olvasható kis szöveget (témameghatározást, hangfelütést, ujjmutatást) teljes terjedelmében idézni:

„A könyvtár különleges helye ízekre szabdalt világunknak: kapu a munka, a tanulás, a kikapcsolódás és a társadalmi érintkezés világára. Az ember tevékenységének sokféleségében lehet jelen nálunk. A könyvtárról kialakult kép mégis valami más. Mit tud rólunk a felhasználó? Mit tud rólunk a társadalom? Mit engedünk megmutatni magunkból? Vándorgyűlésünkön erről a teljességről, annak megmutatkozásáról szerelménk beszélgetni”.

Szóval a könyvtár mint teljesség, mint totalitás volt a téma, amelybe – természetesen – minden belefér: ami megmutatkozik az azért mert láthatóvá vált, ami nem, az azért mert nem vált láthatóvá. Amit a résztvevők, előadók és a vitába beszállók, a beszélgetést a nyílt színen folytatók vagy egymás közt továbbszövik. netán belső monológként „előadók” körüljártak, az valóban a teljesség volt. Ehhez képest alakult (alakították a szervezők) a programot is, amely csak látszólag volt azonos a standard vándorgyűlési programokkal.

Természetesen ezúttal is plenáris ülésre és szekcióülések garmadájára tagolódott a Vándorgyűlés. Ugyancsak természetesen volt némi hangsúlyeltolódás is. A plenáris ülés – ezt szoktuk meg – nemcsak üdvözlő szavakból, köszöntőkből és köszöntésekből szokott állni, ez volt mindezideig a fóruma a legfőbb, a legnagyobb érdeklődéssel várt, lehetőleg a legnagyobbaktól tartott nagyelőadásoknak is. Ezek az előadások képviselték, nyilvánították meg – szokásszerűen – a Vándorgyűlés fő témáját, témáit is. Ezúttal a plenáris ülés szokatlanul rövid volt. Egyszerű felütésnek, a program beindításának is nevezhetnénk, ha nem lett volna jelen ezen az alkalmon maga miniszter, a Nemzeti Kulturális Örökség minisztériumának vezetője. Hiller István. Először tisztelte meg miniszter a Vándorgyűlést, ami nagy szó. Persze korábban is tervezték miniszterek, hogy részt vesznek a gyűlésen, bizonytalannal nem jó szándékukon múlott, hogy végül mégsem jutottak el a Vándorgyűlésre, ám tény, hogy ezúttal a résztvevők közt üdvözölhették a jelenlévők a tárca vezetőjét. A miniszter fontos dolgokat jelentett be, szólt arról, hogy ötpontos könyvtárfejlesztési programot dolgozott ki a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, amelynek keretében 2006-ig minden nagyközségi könyvtárban kiépítik az internet-hozzáférést. Ismertetése szerint 350 könyvtárban megteremtik a szélessávú, rendkívül gyors adatátvitelt nyújtó internetkapcsolat lehetőségét, ami mintegy 200 millió forintos beruházást jelent. A következő időszakban évente 50 kistelepülési könyvtárat újítanak föl, évi 250-250 millió forintos költséggel. Szólt arról is, hogy felgyorsítják a gyűj-

temények digitalizálását. A program ötödik eleme, hogy – a világ egyik legnagyobb könyvtári adatszolgáltatójával kötött szerződés révén – az internet segítségével a világ 9 ezer folyóirata válik teljes egészében, 16 ezer pedig kivonatossan hozzáférhetővé a magyar könyvtárakban. Hiller István kiemelte, hogy Magyarországon az európai átlagot messze meghaladja a könyvtárhasználók száma. Az ország 3215 könyvtárának több mint 2 millió beiratkozott tagja van, akik évente 31 milliószer veszik igénybe a különböző szolgáltatásokat.

E sorok íróinak szemében a protokoll korántsem a fölösleges dolgok egyike. A gesztusoknak, főhajtásoknak, ünnepi bejelentéseknek, üdvözléseknek igenis megvan a jelentősége, „üzenete”, súlya és rangja. Megvolt ezúttal is, a köszöntőket mondó országos és megyei, helyi vezetők szavai adták meg, ütötték meg az alaphangot, a miniszter szereplését azonban jóval többnek kell tekintenünk, mint protokolláris gesztusnak, ez kétségtelen.

A lényegyet azonban, az előzetesben megadott programnyilatkozat szellemében, kétségkívül a szekciókban zajló előadásokban és vitákban kell keresnünk. Ékesen szólnak már maguk a szekcióülések címei, témameghatározásai is, érdemes őket sorravenni. Első szekció: A könyvtár totalitása zalai példákkal; második szekció: A dokumentumtermelő könyvtár; harmadik szekció: A könyvtár mint a kutatómunka infrastruktúrája; negyedik szekció: Könyvtár – munkanélküliség – élet-hosszig tartó tanulás; ötödik szekció: A tanító könyvtár. Könyvtárhasználat és internethasználat tanítása felnőtteknek, gyerekeknek; hatodik szekció: A könyvtár mint a társadalmi érintkezés csomópontja; hetedik szekció: Orvosi könyvtárak – ma; nyolcadik szekció: A könyvtár mint médiaszereplő. Nehéz lenne újabb, más témákat javasolni, még így utólag is. Úgy hisszük, a címek magukért beszélnek, valóban átfogják a totalitást. Annál is inkább így történt ez, mert az egyes címek, minden telitalálat-voltuk ellenére sem képesek az adott tárgyaknak, tematikáknak egész gazdagságát képviselni, reprezentálni. Hogy mi minden fért bele – mondjuk – a zalai példák elemzésébe, abba az egyszerűnek látszó megfogalmazásba, hogy a könyvtár felfogható és felfogandó – természetesen többek közt – dokumentumtermelő intézménynek is (hol vagyunk már a hajdani értekezletektől, amikor a könyvtár mint kiadó került területekre! Érdemes lenne egyszer az azonos vagy hasonló témák tágulását, egészen másba átcsapó bővülését néhány korábbi és mai dolgozat minuciózus összevetésével is illusztrálni), hogy miként lehet pertraktálni a könyvtárat és a könyvtári munkát, a könyvtári szolgáltatásokat (vagy azok egy széles sávját) mint a kutatómunka infrastruktúráját (stb., stb., stb.), azt csak azok érzékelhették, akik éppen jelen voltak az adott szekcióüléseken.

Nyilvánvaló, hogy egy-egy téma, egy-egy szekcióülés anyaga vagy akár nem egy előadás is monográfiákra, szakkönyvekre való anyagot tárgyalt, bontott ki, természetesen tömören, vázlatosan, a problémákra, a kérdésekre, az apóriákra koncentrálna, kihívva akár az ellentmondást is, vagy a továbbgondolást serkentve, annak anyagot kínálva. Kiemelni ebből a több mint dús anyagból bármit is igazságtalanság lenne az összes többivel szemben, nem is tesszük, nem is tehetjük ezt. Néhány általános, minden, vagy majdnem minden szekció munkájára jellemző, éppen nem tanulságok nélküli vonást azonban szemügyre vennénk.

Általános elvek és konkrétumok összekapcsolása volt talán a legjellemzőbb a szekciók munkájára. Szólhatott az előadó szárnyas szép szavakkal a legfőbb instanciákról, a legmerészebb absztrakt teóriákról, hitelre csak úgy talált, ha példái „ül-

tek”, ha sikerült (és a legtöbbször sikerült) olyan konkrét intézményeket, eseteket, jelenségeket, problémákat felvonultatnia, amelyekből következett, következtek a felsőbb bölcsességek, amelyek mintegy bizonyító anyagként szolgáltak. De a hangsúlyozottan egyedi-egyszeri témákkal foglalkozóknak is tanácsos volt, szóltak légyen egy adott (kis)könyvtár mindennapjairól, egy adott szolgáltatási, szolgálati ág speciális részproblémáiról (stb.) tapasztalataikat, napi munkájuk algoritmusait felvezetni az átfogóbb összefüggésekig, az absztrakt igazságokig. Ha valaki (ritkán esett meg) nem vagy nem teljességgel végezte el indukció és dedukció egybekapcsolását, megtette ezt helyette a moderátor vagy valamelyik kolléga: kiegészítésként, hangsúlyozásként, a dolog teljessé, kompletté tétele kedvéért.

Az alternatívák felvetésének elővezetésének bősége volt talán a másik legjellemzőbb vonása a szekcióbéli munkálatoknak. Talán egyetlen alkalommal, egyetlen téma kapcsán sem adtak az előadók és a vele társalgók egyetlen, egyedül üdvöztetőnek szánt (vagy sejtetett) modellt. Mindenkor arról volt szó, hogy ezt vagy azt (digitalizálást, internetre való oktatást, munkanélküliekkel való bánásmódot, a könyvtárnak mint a társadalmi érintkezés csomópontjaként való kialakítását (stb.) lehet így is, lehet úgy is, lehet amúgy is felfogni, megszervezni, csinálni, ennek ez, annak az, amannak megint más az előnye, hátránya, lehetősége, értéke, „ára”. Alternatívákban, lehetőségekben gondolkodott szinte mindenki. És ez persze folyománya is, előzetese is teória és gyakorlat, általánosság és konkrétum említett együttélésének, egymásra való vonatkoztatottságának. Így, a megközelítésmódok tekintetében is komplexnek, teljesnek, totalításra törőnek bizonyult a Vándorgyűlés.

Harmadik jellemző vonásként kiemelnénk még a továbbmunkálkodásra való felszólítás jelölt vagy jelöletlen, de mindig érzékelhető jelenlétét. Programot, egész programcsomagokat kínált további megfontolásra, további „kezelésre” a szekcióülések anyaga. Hisz szinte soha, egyik témában sem az „utolsó szót” mondták ki az előadók (ennek már az alternatívák felvillantása is ellene mondott), hanem egy hosszabb munkálkodás jelen fázisát és továbbvitelének szükségességét körvonalazták. Talán nem volt ez megnyugtató mindenki számára, kivált azoknak nem, akik a járt utat a járatanért el ne hagyj jelszavát vallják, akik tartanak az önálló gondolkodástól, az egyéni, többek közt intellektuális felelősségvállalástól. Lehet, nem is voltak ilyenek jelen a Vándorgyűlésen. Szavukat mindenesetre nem hallatták.

Említettük, hogy számos szakkönyv, számos monográfia anyagát felvonultatják a résztvevők. Ilyen gazdagságról beszámolni – stichwortokban – képtelenség. A 3K egész füzete is kicsinyke lenne a nagyjából tartalmi–metodikai vázlatához. A Vándorgyűlés szinte jelszavakba sűrített üzenetét viszont nem nekünk kell megfogalmaznunk. Megtették azt a résztvevők. Íme:

KILENC FONTOS MONDAT

**(a szekciók és a határontúli könyvtárosok ajánlásai
az elnökség számára)**

Az információgazdálkodásra képes könyvtár minél előbb és minél inkább térjen át a tudásgazdálkodásra!

A nemzeti kulturális kincs – örökségünk – digitalizálását, országos programokban, régiós központokban, helyi értékeket őrző intézményekben – egységes tartalmi, technikai ajánlások és a szerzői jogok figyelembevételével – kell folytatni.

Az integráció jegyében, az esélyegyenlőséget célul kitűzve, országos szintű összefogás szükséges az egységes nemzeti cikkbibliográfia megvalósításához.

A társadalom középosztályosítási programja, a foglalkoztathatóság érdekében kikerülhetetlen feladat a könyvtári és oktatási rendszer közötti együttműködés hatékony továbbfejlesztése az alapkú intézményektől a felnőttképzésig.

Az információ- és könyvtárhasználói tudás megalapozásáért, fejlesztéséért az iskolának és a könyvtárnak összehangolt stratégiát kell megvalósítani, úgy, hogy a használói képzés a könyvtárfejlesztési programnak, a köz- és felsőoktatás fejlesztési stratégiájának és a MITS-nek egyaránt eleme legyen.

A könyvtár nemzedékek és korok találkozóhelye, ha kiemelt feladatának tekinti szolgáltatásainak értő közvetítését, s maga is részt vesz – könyvtárosaival együtt – a helyi közéletben, amelyhez megfelelő szellemi, szakmai és működési erőforrásokra van szükség.

Az esélyegyenlőséghez az orvos-egészségügyi szakirodalmi információ ellátásban és szolgáltatásban – működési minimumfeltételek és orvos-egészségügyi könyvtári stratégia szükséges!

Mutassuk meg értékeinket!

A határokon túli magyar könyvtárosok kérik, hogy az MKE vonja be őket a vándorgyűlések tartalmi előkészítésébe, kérjen előadókat a különböző szekciók témakörében!

Pegán Anita–Vajda Kornél

Fogyatékkal élő emberek a közkönyvtárakban – követelmények és lehetőségek az információs technológia társadalmában

A Publika Magyar Könyvtári Kör – a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány, a British Council Budapest, a Könyvtári Intézet, a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, valamint a Pest Megyei Könyvtár támogatásával – a fenti címen rendezett nagyszabású konferenciát idén májusban Szolnokon, a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtárban. A konferencia célja, meghirdetett, a meghívón is vállalt célja az volt, hogy széles körben megismertesse az európai könyvtárfejlesztési politikát, a hazai kiemelt fogyatékos programokat, a könyvtárak elektronikus szolgáltatásaira való felkészítését, a könyvtári szolgáltatások fejlesztésének társadalmi, pszichológiai, technológiai szempontjait, valamint hogy fórum keretében lehetőséget nyisson a speciális tréningeken felkészült könyvtárosok és a fogyatékkal élő felhasználók képviselőinek eszmecseréjére.

A konferenciáról érdemi, a tartalmi kérdések egész gazdagságát feltáró, bemutató beszámolót adni szinte lehetetlen. Elsősorban azért, mert a konferencia mindegyik résztvevőjében fórumnak bizonyult. Könyvtárosok és a fogyatékkal élő könyvtárhasználók párbeszéde alakult ki rajta, korántsem véletlenszerűen, mintegy spontán módon, hanem – a szervezők és elsősorban a házigazdák, a szolnokiak jóvoltából – tudatosan, szánt szándékkal. És jó volt ez így. Nem valamiféle (ál)demokratizmus, paternalisztikus „jóság” okán, hanem a dolgok, az ügy merituma helyes felfogásából eredően valóban a témához kiválóan értő (mert abban régóta ügyködő, az iránt régóta elkötelezett, abban szakszerűen járatos) könyvtárosok és az igazán, az első-, második- és sokadsorban is érintettek, a könyvtárhasználó fogyatékosok közt alakult ki párbeszéd, méghozzá intenzív és a tárgyat minden oldalról megragadó, annak szinte minden zégét-zugát bejáró, valóban érdemleges párbeszéd. (Amelyben persze, milyen jellemző ez is, a kívülálló a legtöbbször nem is igen lett volna képes megmondani, mikor melyik „fél” képviselője emelkedett szólásra.)

Természetesen előadások is elhangzottak. *Jenny Glayzer* (Essex) az Egyesült Királyság tapasztalatait közvetítette a résztvevők számára, *Végh Miklósné* az Országos Fogyatékosügyi Tanács titkára a Tanács tevékenységéről számolt be, *Bobokné Belányi Beáta* a hátrányos helyzet megítéléséről és társadalmi elfogadásának változásairól nyújtott történetfilozófiai mélységű összefoglalót, stb. Mi azonban ezúttal a konferencia két dokumentumát emelnénk ki. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Osztályának vezetője, *Skaliczki Judit* előadása ütötte meg az egész tanácskozás alaphangját, az ő expozéját a következőkben teljes terjedelmében közöljük. De – ritka szép kivétel – ezúttal közzétehetjük a konferenciát megnyitó *Tokajiné Demecs Katalinnak*, a Szolnok Megyei Közgyű-

lés alelnökének szavait is. A könyvtáros kollégaként bemutatkozó alelnök asszony szavai nem a szokásos üdvözlésekre, magára a megnyitás aktusára korlátozódtak. Jó és felemelő volt őket hallgatni, nyilván az lesz olvasni is:

„Tisztelt Hallgatóim, Hölgyeim és Uraim!

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés nevében köszöntöm Önöket a mai konferencián.

2003 a Fogyatékkal Élők Európai Éve, erről – bizonyára – már sokat hallottak Önök is. Az Európai Bizottság a tagállamokkal és a fogyatékosok mozgalmaival kezdeményezte, hogy 2003 a Fogyatékkal Élők Európai Éve legyen. Ennek az évnek a célja, hogy felhívja a társadalom figyelmét a fogyatékosok jogaira, segítségükre, másságuk elfogadására.

A fogyatékkal élőket ugyanazon jogok illetik meg, mint az egészségeseket. Jász-Nagykun-Szolnok megye fogyatékosügyi integrációs programot készített a 2002-2004-ig tartó időszakra. Ebben az esélyegyenlőség érdekében akadálymentes, biztonságos környezet kialakítását, a fogyatékkal élők közlekedésének segítését tervezi, illetve számukra is elérhető foglalkoztatási, oktatási-képzési programmal kívánja segíteni a fogyatékkal élő személyeket.

A társadalom ma még nem mindig egyenrangúként kezeli őket, gyakran kirekesztésben van részüik, nem mindegyikük részesül megfelelő oktatásban, sok közöttük a munkanélküli, a szegény.

2003-ban a program ösztönzést ad arra, hogy a társadalom változtasson a fogyatékosok integrációja eddigi gyakorlatán.

A fogyatékosok egyedül nem képesek arra, hogy fordulatot idézzenek elő jövőjük alakulásában. Csak úgy képesek jövőjüket kedvezőbben formálni, ha partnerekre találnak, akik segítik őket ebben.

A Publika Magyar Könyvtári Kör tagjai célul tűzték ki, hogy e nemes ügy mellé állnak. A könyvtári esélyegyenlőség biztosításakor kiemelt szerepet kapnak a fogyatékkal élők társadalmi integrációja érdekében végzendő feladatok, illetve ezek eredményeinek terjesztése más könyvtárak között.

A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár ebben lelkes partnere a Publika Magyar Könyvtári Körnek.

A könyvtárak szolgáltatásai az elmúlt évtizedben átalakultak. Szolgáltatásaikkal eljutnak a munkahelyekre, illetve olyan állampolgárok otthonaiba is, akik helyhez kötöttek.

Az informatika által biztosított lehetőségek megnövelik a könyvtárak mozgásterét a fogyatékosok számára készülő szolgáltatások esetében is. Sok olyan lehetőség van, amely számítógép, illetve Internet nélkül elképzelhetetlen. Szerencsére, a technika ma már egyre szélesebb körben elérhető a fogyatékosok számára is.

A mai és az ehhez hasonló konferenciák azt a célt szolgálják, hogy a technikai lehetőség felhasználásával megszülessenek a fogyatékosokat segítő szolgáltatások. A fogyatékos ügyben érintett szervezetek, a sorstársak és a könyvtárosok párbeszéde hozzon áttörést és mutasson példát a társadalom számára a fogyatékosok jogai érvényesülését, segítését, elfogadását illetően.

Kívánom, hogy a fogyatékkal élők sajátosa lélektani erősítéséhez legyen kellő türelmük, toleranciájuk, kitartásuk. Vezesse Önöket a szeretet, a másság megértése, az esélyegyenlőség megteremtésére való törekvés.

Tervezett feladataik megvalósításához szép eredményeket, a mai konferencián pedig sikeres tanácskozást kívánok.”

Amint arra már a bevezetőben is utaltunk, ezen a tanácskozáson legalább, be-
teljesültek az alelnök asszony kívánságai. (VK)

A fogyatékkal élők integrálásáért

A könyvtárpolitika és a könyvtáros lehetőségei és kötelezettségei

Rövid visszatekintés

Esélyegyenlőség és demokrácia a könyvtárban, azonos szintű szolgáltatás mindenkinek, a fogyatékkal élőknek is.

Sokszor és régóta hallott szavak, elképzelések, amelyek mögött sok a jó szándék, de kevesebb az eredmény. Pedig a hazai könyvtárügy is évtizedek óta foglalkozik ezzel a kérdéssel. Emlékezzünk meg egy pillanatra egy elkötelezett, ízig-vérig könyvtáros Bereczky Éváról, aki az 1972. évi budapesti IFLA-konferencián már erről tartott előadást. 1972 különben is fontos dátuma az abban az időben, a szakirodalomban „hátrányos helyzetű”-nek nevezett könyvtárhasználók témájának, hiszen éppen ezen a budapesti konferencián fogadták el azokat a közművelődési könyvtári normatíva-javaslatokat, amelyek aztán megjelentek a „Közművelődési könyvtári ellátás” című 1973-as, igen fontos, a világra ablakot nyitó kiadványban.

Aztán sok minden történt: a kórházi könyvtári ellátás szervezése, házhozszállítás az öregek, a könyvtárba járni nem tudók részére, az 1980-as évek első felétől hangoskönyvprogram a megyei, majd a nagyobb városi könyvtárakba a vakok és gyengén látók számára, amelynek nyomán létrejöttek a megyei könyvtárak és néhány városi könyvtár hangoskönyvtári szolgáltatásai. Országos és megyei továbbképzéseket, tanfolyamokat szerveztek, több tanulmány, sok cikk és önálló tematikus kiadvány is megjelent a kérdéstről. Egy-egy könyvtárban megkezdődött a siketekkel, a csökkent hallásúakkal, az értelmi fogyatékosokkal történő foglalkozás is.

Akkor mi volt a baj?

A megszokott, a korra jellemző. Alapvetően nem volt egyértelmű és főleg nem volt betartandó az elérendő cél még akkor sem, ha jogszabály rendelkezett róla. Információt (valóban? mit? miért?) és mindenkinek (?). Kényes, a társadalmi be rendezkedés alapjáig érő kérdések voltak ezek.

Emellett – és ez már nem ideológiai, hanem nagyon is gyakorlati megközelítés – sem a hazai társadalmi környezet, sem maguk a jogszabályok nem garantáltak olyan finanszírozási forrásokat, amelyek lehetővé tették a szolgáltatások fenntartását, folyamatosságát.

A rendszerváltás után

Az 1990-es évek európai könyvtári stratégiai céljai egyértelmű irányokat jelöltek ki a könyvtárak és információs intézmények számára. Ezek: hozzáférést biztosítani, mindenkit megszólítani, mindenkit elérni, mindenkit bevonni.

A célok megvalósításához szükséges feladatokat nemzetközi szinten a következő keretdokumentumok fogalmazták meg:

- UNESCO-manifesztum (1994)
- IFLA/UNESCO-irányelv (2001)
- Nemzeti charták

Az UNESCO-manifesztum alapvetően meghatározza, hogy a dokumentumokhoz, az információhoz való hozzáférés mit jelent a fogyatékkal élők esetében:

„A könyvtár szolgáltatásait úgy kell megszervezni, hogy korra, fajra, nemre, vallásra, nyelvre vagy társadalmi állásra való tekintet nélkül mindenki egyenlően hozzájusson.

A szolgáltatásokhoz való hozzájutás egyenlőségét lehetővé kell tenni minden olyan ember számára is, aki bármely okból a szolgáltatásokat és a könyvtári dokumentumokat nem képes megfelelően használni. Ilyenek például a hátrányos helyzetűek (fogyatékosok), az intézetekbe zártak vagy a nyelvi kisebbségek tagjai.”

Az általános megközelítést az IFLA/UNESCO közösen kiadott irányelve könyvtári tevékenységekre bontotta le a fogyatékkal élők esetében is. A dokumentum foglalkozik:

- a hátrányos helyzetűeknek nyújtandó szolgáltatással, a speciális szolgáltatás szervezésével: hogy ti. a használóknak a legmegfelelőbb elektronikus berendezések álljanak a rendelkezésükre, beleértve a gyengén látókat és a hallásérülteket is;
- a szolgáltatásban részesülők körével (fizikailag hátrányos helyzetűek: vakok, gyengén látók, siketek stb., házhoz kötöttek, intézetben [kórház, börtön stb.] lévőek);
- a hozzáférés biztosításával: minden könyvtárnak hozzáférést kell biztosítani a fizikailag hátrányos helyzetűek számára, megfelelőképpen szakképzett személyzettel;
- a speciális dokumentumállomány kialakításával.

A hazai könyvtárpolitika célkitűzései

Természetesen nagy vonalaiban megegyeznek a nemzetközi dokumentumok céljaival, de a hangsúlyok – az addig tapasztalt hiányok megszüntetése érdekében – több esetben máshová kerültek.

- A demokrácia elvének megvalósítása.
- Az esélyegyenlőség elvének megvalósítása.

- Hozzájárulás az információs, a tudásalapú társadalom megteremtéséhez.
- A társadalmi integráció megvalósítása.

Ezek a célok a társadalom minden tagját érintik, kell, hogy érintsék. Mégis, elfogultság nélkül mondhatjuk, hogy a célok teljesítésének legmeghatározóbb része – az esélyegyenlőség, a mindenkinek szóló, tovább menve a személyre szabott szolgáltatás – csak abban az esetben valósulhat meg, ha a fizikailag hátrányos helyzetűek, a fogyatékkal élők éppolyan szintű és annyiféle szolgáltatásban részesülhetnek, mint egészséges társaik. Ezért mondhatjuk, hogy egy-egy könyvtár szolgáltatási színvonala, minőségelvű szolgáltatása azon mérhető le, hogy miképpen látja el a fogyatékkal élőket, van-e lehetőség a könyvtárban a tényleges integrációra, igénybe tudják-e venni ezek a társaink a szolgáltatási kör mindazon szeletét, amelyeket egészséges társaik?

Országos léptékkel mérve pedig az a kérdés, hogy a hazai könyvtárpolitika él-e azokkal a lehetőségekkel, amelyek nem csupán lehetővé teszik a fogyatékkal élők társadalmi integrációját, de elő is segítik azt? És hogy miképpen él velük? Hogy eljutott-e Magyarországon a könyvtárügy irányítása oda, hogy egyértelműsítse mind a fenntartók, mind a könyvtárosok számára: nem filantróp kezdeményezésekre van szükség, hanem szervezett, mindenütt megvalósítható és megvalósítandó szolgáltatásokra. (Tudva, hogy egyáltalán nem lebecsülendő tevékenységekről van szó, hiszen elkötelezett emberek áldozatos munkája nyilvánul meg bennük.)

Ez az írás azért született – több, ezzel a kérdéssel foglalkozó konferencián elhangzott előadás után –, hogy ne csupán szóban hangozzék el: **a hazai könyvtárpolitika törekvései – mind a jogszabályok adta fejlesztési keretek, mind a pályázati finanszírozási források tekintetében – a teljes társadalmi integráció megvalósítását tűzték ki célul.**

A könyvtárpolitika az ágazati irányítás eszközrendszerén keresztül érvényesül. A megvalósítás eszközei egyrészt a fejlesztést és fenntartást lehetővé tevő jogszabályok, másrészt a fejlesztési projektekhez rendelt források. Ez az állítás már akkor is igazolható, ha elolvassuk az 1997. évi CXL. törvény alapelveiből két mondatot, illetve a 4. és az 54. § vonatkozó részét:

*„Az információ szabadon, bárki számára hozzáférhető legyen”
 „A könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia.”*

*4. § Mindenkinek joga, hogy
 b) igénybe vegye a nyilvános könyvtári ellátás rendszerét.*

*54. § (1) A nyilvános könyvtár alapkövetelményei:
 mindenki által használható és megközelíthető.*

A témánk szempontjából kiemelendő kifejezések a következők: „bárki számára”, „az állampolgárok érdekei”, „mindenkinek joga”, „mindenki által használható”.

Mit jelent ez? Nem kevesebbet, mint hogy senkinek semmilyen fogyatéka miatt nem lehet azt mondani, hogy információs, könyvtári igényét – egészségi állapota miatt – a könyvtár nem teljesíti, mert nem tartozik a feladatai közé, hogy egy siket, egy vak vagy egy mozgássérült ember számára éppúgy szolgáljon, mint az egészségesek számára.

A hazai könyvtári minőségbiztosítás stratégiai elve (1999)

Amikor a hazai könyvtárügyben a társadalmi környezet hatására és a külföldi trendek mutatta példák alapján megerősödött a minőségi szolgáltatások megszervezésének igénye, megszületett a minőségbiztosítás stratégiai terve, majd 2002-ben meghirdettük a „Minőségfejlesztés 21” c. projektet. Ezekben a dokumentumokban a könyvtári szolgáltatások fejlesztésével kapcsolatos feladatok így szerepelnek:

- a fogyatékkal élők
- és a földrajzilag hátrányos helyzetűek könyvtári szolgáltatásának megszervezése.

A megvalósításhoz adtak lehetőséget a kulturális tárca pályázatai 1998-tól kezdve.

A „Korszerű könyvtári rendszer, korszerű könyvtári környezet” c. pályázat mozgáskorlátozottak által is használható könyvtári bejárat és környezet kialakítására adott lehetőséget. Ezen a pályázaton az önkormányzati könyvtárak mellett a nyilvános egyházi könyvtárak is részt vehettek. De nem lehet leszűkíteni a pályázati lehetőségeket, hiszen minden információs infrastrukturális pályázat (telematikai pályázat) azt teszi lehetővé, hogy a legújabb technikai megoldások segítségével olvashatóvá, hallhatóvá tegyünk a hallgatag dokumentumokat.

És természetesen ezt szolgálja a 2003. évi „Korszerű könyvtárak, minőségfejlesztés” c. pályázat is, amelynek célja, hogy a könyvtárosok azokat a technikákat tanulják meg, amelyekkel minden potenciális olvasó – fogyatékosok és egészségesek egyaránt – könyvtárhasználóvá válhat.

Tervek

„A könyvtárügy stratégiája 2003–2007” című dokumentum első pontjának 2004. évi megvalósítási tervében kiemelt helyen szerepel a fogyatékkal élők könyvtári ellátásának javítása.

A stratégiai terv pontjai:

- Az Európai Unió csatlakozás könyvtári feladatai.
- A hozzáférés további fejlesztése (ODR, telematika).
- Regionális könyvtári ellátás – a kistépelülések helyzete.
- A könyvtáros életpálya vonzóbbá tétele.

Ennek a célnak az elérése érdekében 2004-ben a következő kiemelt feladatok állnak előttünk:

- A vakok és gyengén látók szolgáltatásának fejlesztése: öregbetűs könyvek és hangoskönyvtári ellátás a Könyvtárellátó Kht. szolgáltatási rendszerébe építve.
- A siketek és nagyothallók könyvtári ellátása szervezett kialakításának megkezdése.
- Az értelmi fogyatékosok könyvtári ellátása és szolgáltatása szervezett kialakításának megkezdése.

A hazai könyvtárpolitika és ennek következtében a hazai könyvtárakban dolgozók – amennyiben a politikai döntéshozók az ismertett stratégiai célokat és a

hozzájuk rendelt feladatokat támogatják, és ez a támogatás a finanszírozási forrásokban realizálódik – komoly lehetőségek birtokába juthatnak a társadalmi integráció megvalósítása tekintetében.

A feladat felelősségét azonban addig sem oszthatjuk meg mással. Minden megnyilvánulásunkban, céljainkban és cselekvési terveinkben, pályázatokban és az elosztás prioritásaiban meg kell nyilvánulnia annak az elkötelezettségnek és magas szintű szakmai tudásnak, amely könyvtárainkat és könyvtárügyünket európaivá, bárki, azaz a fogyatékkal élők számára is használhatóvá teszi.

Skaliczki Judit

Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

A hír – természetesen – bejárta a hazai és a világsajtót is. Talán nem túlzunk, ha kijelentjük: soha hazánkban könyvtárról nem jelent meg egy időben annyi híradás, méltatás, ünneplés (stb.) mint ebből az alkalomból, az Europa Nostra-díj elnyerése alkalmából, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról. Ez akkor is kiemelten fontos lenne (lásd akár a Vándorgyűlés szlogenjét is az önbemutatóról!), ha maga a díj nem lenne – amúgy – különösebb figyelemre méltó. De hát erről szó sincs. A megalakulásának negyvenedik évfordulóját, jubileumát idén Strasbourghban ünnepelt Europa Nostra egy olyan páneurópai nonprofit szövetség, föderáció, amelyet 1963-ban alapítottak Párizsban kulturális örökségvédelemmel foglalkozó, nem kormányzati szervekként működő civil szervezetek. Az Europa Nostra az örökségvédelemre nemcsak buzdít és bátorít, hanem hathatósan elő is segíti a magas szintű védelem, a megőrzés és a megtartás megvalósulását mind a városok és vidékek építészetében, mind a természeti környezetben. Az Europa Nostra a kulturális örökség iránt elkötelezett európai civil társadalom reprezentatív szóvivője. A szövetség 1978-ban dolgozta ki az Europa Nostra Díj tervezetét, amellyel környezetünk építészeti, kulturális és természetes örökségének védelmét, megőrzését megvalósító projekteket ismer el és díjaz. A díjak három fő területet ölelnek fel. Az első csoportba azok a projektek tartoznak, amelyek építészeti, kulturális tájegységekre, művészeti alkotások gyűjteményeire, valamint régészeti lelőhelyekre vonatkoznak. A második csoportot a kiemelkedő tanulmányok kategóriája alkotja, míg a harmadik az egyénileg vagy csoportosan végzett konzerváló tevékenységet értékeli és jutalmazza. Az egyes kategóriákon belül érmét, díjat és diplomát osztanak ki.

Az, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak az Europa Nostra május 9-én, a hágai d’Egmont Palotában rendezett ünnepségen megítélte az Europa Nostra-Díjat, óriási dolog, önmagában is. De még tovább nyomatékosítja e díj odaítélésének tényét az, hogy először kapott *könyvtári épület rekonstrukciójáért* Europa Nostra-Díjat intézmény. Ismét csak arra kell hivatkoznunk, arra kell utalnunk, hogy e nagy nyilvánosság elé került kitüntetés, e beláthatatlanul nagy visszhangot kiváltott esemény ezúttal *könyvtárat* érintett, a *könyvtárügy* dicsőségére vált.

Ebben a folyóiratban bizonyosan nem érdemes arról beszélni, miért és mivel érdemelte ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ezt a magas kitüntetést. A szakma régóta tudja, de – megnyitása óta – a fővárosi közönség is megtapasztalta és tapasztalja folyamatosan, hogy mit jelentett a tizenkilencedik századi neobarokk Wenckheim-palota rekonstrukciója, hogyan szervesült ez a régi és reprezentatív palota a nyolcemeletes modern épületszárnyal, *micsoda* is így, rekonstruálva, újjáépítve, felépítve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi épülete, intézménye. Reméljük, hogy – márcsak a közeledő százéves jubileum alkalmából is, az épületről, ezúttal annak könyvtári, szakmai értelemben vett jelentőségéről, *funkcionális* sajátosságairól is alapos beszámolókat olvashatunk majd. Ezek a beszámolók nem az Europa Nostra-Díjat fogják indokolni (arra semmi szükség), hanem azt fel- és megmutatni, hogy e díj éppen nem csak egy – véletlenül könyvtári – épület rekonstrukciója kapcsán került a FSZEK-hez.

A díj és a díjazás kapcsán érdemes arra is felhívni a figyelmet, hogy a FSZEK rekonstrukciós munkái több hazai és nemzetközi elismerésben is részesültek már az idők során.

Hegedűs Péter építész, vezető tervező (MATESZ) Budapest Építészeti Nívódíját (2001), a Figyelő Építészeti Díját, valamint a Pro Architectura 2002 díjat kapta meg, Hefkó Mihály és Jakab Csaba belsőépítészek Az év belsőépítésze 2002 díjat kapták, a MASZER Rt., a rekonstrukció generálkivitelezője lett az ötödik Magyar Ingatlanfejlesztési (FIABCI) Nívódíj Pályázat 2002. évi első helyezettje, ugyanő kapta a 2002. év Építőipari Nívódíját és a FIABCI Nemzetközi Ingatlan Szövetség 2003. évi PRIX D'EXCELLENCE díját is a közcélú létesítmények kategóriájában. Ezt a sorozatot tetőzte be mintegy az Europa Nostra-Díj hágai odaítélése, valamint augusztusi budapesti átadása. (VK)

